

BELEN AĞZININ SES ÖZELLİKLERİ

*Nesrin SİS**

ÖZET

Türkiye Türkçesi ağızlarıyla ilgili inceleme ve derleme çalışmaları, ağızların Türkiye Türkçesi yazı dili üzerindeki etkilerini ortaya koyabilmek bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışmada Hatay iline bağlı Belen ağzının ses özellikleri üzerinde durulmuştur. Tespit edilebilen özellikler aracılığıyla Belen ağzının, Türkiye Türkçesi ağızları içinde ortak ve ayırıcı yanlarını belirleyerek, Türkçenin ağızlarıyla ilgili tasnif çalışmalarına bir katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hatay, Belen ağzı, ses özellikleri.

PHONETIC PROPERTIES OF BELEN DIALECT

ABSTRACT

The evaluation and compilation studies on Turkish dialects are of importance to deduce the effects of dialects on written language of Turkic Turkish. In this study, phonetic properties of Belen dialect of Hatay province are highlighted. Common and distinctive properties of Belen dialect with other Turkish dialects are determined by verified properties. In this way, it is aimed to contribute to classification studies of Turkish language.

Keywords: Hatay, Belen dialect, phonetic properties.

GİRİŞ

Akdeniz sahilinde Hatay'a bağlı ilçelerden biri olan Belen "İskenderun'dan kuzey Suriye'ye giden büyük yolun Amanos dağlarını aştığı geçit üzerinde bulunmaktadır. Doğusunda Kırıkhan, batı ve kuzeyinde İskenderun güneyinde Antakya ve güneybatısında Samandağ ile çevrilidir. Yüzölçümü 235 m²'dir. Halkın çoğunluğu, İskenderun demir-çelik fabrikası başta olmak üzere, İskenderundaki iş çevrelerinde çalışmaktadır. Bir kısım halk da küçük esnaf olarak çalışır (Çalışkan, 1995: 29-30).

Belen adının kaynağı ile ilgili olarak kaynaklarda çeşitli fikirler ileri sürülmektedir. Yerli kaynaklarda bu ad mevkiin topografya şartları ile izah edilmektedir. Evliya Çelebi, buranın adını "Türkmen lisanında yokuş olan yere belen derler" şeklinde kaydetmiştir. (Darkot, 1993: 474)

Derleme sözlüğünde (TDK, 1993: 611-612) "belen, beleñ, belalan, belan, belenk, belan, bilan, bilân" şekillerinde geçen kelime "tepe, yüksek yer, üzeri yassı tepe, ufak tepe; sırt, bayır, yamaç, dağ eteği; yüksek dağlık yerlerde görülen düzlük ağaçsız yer; dağ üzerindeki yüksek geçit, yol, dönemeçli dik dağ yolu; engebeli yer; yüksek düzlükteki büyük ve geniş çukur; dağda ağaçlık yer; derelerin birleşip aktığı büyük dere;" anlamlarıyla yer almıştır.

Belen adı Anadolu'da kullanılan diğer yer isimlerinde de şu şekillerde geçmiştir: "Belen, Belenalan, Belenardıç, Belenbaşı, Belence, Belencik, Belençal, Belençay, Belenkeşli, Belenköy,

* Yard. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü, elmek: nsis@inonu.edu.tr

Belenli, Belenobası, Belenoluk, Belenören, Belenözü, Belenpınar, Belentarla, Belentepe, Belenyaka, Belenyenice, Belenyurt". (Gülensoy, 1995: 6)

Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili çalışma ve araştırmalar son yıllarda artmış, ne var ki bazı bölgelerin ağızları ile ilgili çalışmalar henüz istenen seviyeye ulaşmamıştır. Hatay ve yöresi ağızları da bu gruptadır¹.

Bu çalışma Belen yöresinden derlenen metinlere dayanmaktadır. Metinlerin transkripsiyonu yapılırken A. B. Ercilasun tarafından hazırlanan "Türk Dil Kurumu Ağız Araştırmaları Transkripsiyon Sistemi" (Ercilasun, 1999: 43-48) esas alınmıştır. Kullanılan transkripsiyon işaretleri ve karşılaştırma, kontrol imkânı sağlaması bakımından sunulan örnek bir metin çalışmanın sonunda "Ekler" başlığı altında sunulmuştur.²

Belen ağızı ses özellikleri, ünlüler, ünsüzler, ve ünsüz değişimleri başlıkları altında incelenmiştir.

1. Ünlüler ve Özellikleri

Belen ağızında Türkçenin sekiz temel ünlüsü yanında, diğer ünlülerin veya ünlü-ünsüz gruplarının değişmesi sonucunda, farklı şekillerde boğumlanmış ünlü türleri de bulunmaktadır. Türkiye Türkçesi yazı diline göre farklılık gösteren ünlü türleri şöyle sıralanabilir:

á: "a" ile "e" sesi arasındadır. Yarı incelmış bir "a" sesidir. Çok kullanılan bir ses değildir. "ásbaP , áserlî"

â: "a" ile "ı" sesi arasında bir sestir. Yarı daralmış bir "a" sesidir. "arabaya, mağaraya"

â: "a" sesi ile "o" sesi arasında yarı yuvarlaklaşmış bir a sesidir. "bââz"

ã: Damaksıllaşmış "a" sesidir. "baã , oã"

ê: "Kapalı e" ünlüsüdür. Türkçenin eski dönemlerinden itibaren görülen bu ses "e" veya "ı" seslerinin değişime uğramış örneklerinde bulunur. Belen ağızında yaygın bir kullanımı vardır. Türkçe kök, ek ve tabanlarda görüldüğü gibi alıntı kelimelerde de bulunmaktadır. "eyi, hêç, êndir-, dêyi"

Alıntı kelimelerde de örnekleme yoluyla kullanımına rastlanır. "êtiyac, mekgêye, êsan, medinêye "

ê: "e" ile "ö" sesi arasında, yarı yuvarlaklaşmış bir "e" sesidir. Az rastlanmıştır. "dêvrinde"

í: "ı" sesi ile "i" sesi arasında yarı incelmış bir "ı" sesidir. "bítitiği, yānı"

î: "ı" sesi ile "u" sesi arasında yarı yuvarlaklaşmış "ı" sesidir. "onî, olîyo"

ú: "u" sesi ile "ü" sesi arasında yarı incelmış bir "u" sesidir. "gúççük, şükür"

ô: "o" ile "u" sesi arasında yarı daralmış bir "o" sesidir. "içiyom, iniyon"

¹ Hatay ve yöresi ağızları ile ilgili tespit edilebilen çalışmalar şöyle sıralanabilir:

C.İhsan MİSKİOĞLU, **Hatay Ağızı**, DTCF, Lisans Tezi, Ankara,1959-60

Özer GENÇ, **Dörtüol Ağızı (Hatay)**, DTCF, Lisans Tezi, Ankara,1959

Bekir İLTER, **Kırıkhan Ağızı ve Folkloru**, DTCF, Lisans Tezi, Ankara,1971-72

Nesli GÜNDÜZ, **Hatay İli Kışlak Bucağı Ağızı**, HÜ, Lisans Tezi, Ankara,1985

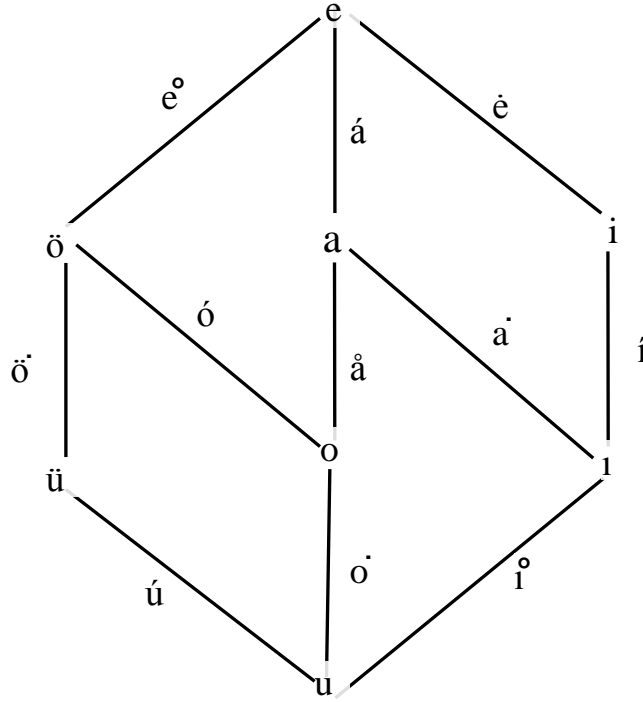
Deniz SARRAÇ, **Karayılan Beldesi (İskenderun) Ağızı**, GÜ, Lisans Tezi, Ankara,1991

Jale ÖZTÜRK, **Hatay ağızı**, İnceleme-Metin-Sözlük, Karahan Kitabevi, Adana,2009

² Bu yazıda, ses özellikleriyle ilgili olarak verilen örnekler ve ekler kısmında sunulmuş olan örnek metin şu çalışmadan alınmıştır: Nesrin Sis, **Hatay Belen Ağızı, (İnceleme-Metin-Sözlük)** Serhat Matbaacılık, Malatya, 2010,s. X+166

ó: “o” ile “ö” sesi arasında yarı incelmış bir “o” sesidir. “Ótekine, Óyle óyle”

ö: “ö” sesi ile “ü” sesi arasında yarı dar bir “ö” sesidir. Kullanımı çok azdır. “gözelce”

Belen ağzında ünlüler çizelgesi

Uzun Ünlüler

Belen ağzında uzun ünlüler sıklıkla görülür. Bu uzunlukların bir kısmı eski asli uzunlukların devamıdır. Bir kısmı ise çeşitli ses olayları sonucunda ortaya çıkmış uzunluklardır. Belen ağzı için karakteristik olan bu ikinci dereceden uzunlukların yaygın olmasıdır.

Birincil Ünlü Uzunlukları

Bir fonem olarak uzunluğun Eski Türkçede varlığı tespit edilmiştir. (Tuna, 1960: 213-282) Eski Türkçedeki uzunluklar, bugün Halaç (Doerfer, 1971: 160) Türkmen (Hanser, 1977: 10) ve Yakut (Kirişçiöğlü, 1999: 20) Türkçelerinde düzenli olarak bulunmaktadır. Türkiye Türkçesi ağızlarında da eski uzunluklar devam ede gelmiştir. (Korkmaz,1953: 197-203)

Türkçede asli uzunluğa sahip olduğu düşünölen kelimeler Talat Tekin tarafından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. (Tekin, 1995: 171-176) Belen ağzındaki Türkçe kelimelerde bulunan uzun ünlülerle, Talat Tekin’in birincil uzun ünlü bulundurduğunu düşöndüğu kelimeler karşılaştırmalı olarak aşağıda verilmiştir. Metinlerdeki uzunlukların bir kısmı da muhtemelen baskılı telaffuzlardan kaynaklanmış olabilir.

Belen Ağızı	Türk Dili (Talat Tekin'den)
āl-	
ānca	
āşlı ⁹	āş 'aş, çorba'
āñlat-	āñ- 'anlamak, idrak etmek'
bāğla-	bā- 'bağla'
bāş	
çāır-	çākır- 'çağırmaq'
dād	tāt 'tad'
dām	tām 'duvar, çatı'
dāş	tāş 'taş'
ğār	kār 'kar'
sāç	
vār	bār 'var'
vār-	
yān	yān 'yan'
yāp-	
yārin	yārin 'sabah, sabahleyin, yarın'
yāzıl-	
dōñ-	
dōl-	tōl- 'dol-'
yōk	yōk 'yok'
dōk-	

İkincil Ünlü Uzunlukları ve İkincil İkiz Ünlüler

Belen ağızında, çok yaygın bir şekilde görülen ve çeşitli ses olayları sonucunda ortaya çıkmış olan ikincil ünlü uzunlukları ile ikincil ikiz ünlüler şöylece gruplandırılabilir:

Açıklık Uyumu

Belen ağızında, sızıcı ünsüzlerin, yanlarındaki ünlünün açıklığı sebebiyle, yanlarındaki ünlüyü uzatmak veya ikiz ünlü oluşturmak suretiyle kaybolması yaygın bir şekilde görülür. Özellikle ötümlü patlayıcı damak g'sinin sızıcılaşması, bu tür uzunlukları meydana getirir.

Erime (Fusion)

Bir kelimedede, ünlüden sonraki ünsüzün, o ünlünün açıklığının etkisiyle niteliğini kaybedip, ünlü içinde onu uzatmak suretiyle kaybolmasıdır. (Tuna, 1986: 42-43) Belen ağızında kelime

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

içindeki “ğ, h, v, n, r” seslerinin erimesi sonucunda ikici dereceden uzunluklar ve bazen de ikiz ünlüler ortaya çıkar.

ā < ağ: “āla-, bā”

ā < ah, ak: “āleim ,āşam”

î < iğ: “çî”

ie(iğ) < ig: “siere”

ō < oğ: “dō-, kōrolu”

ū < uğ: “mūla”

ō < öğ: “ōlen , öretmen”

ō < öy: “ōle , sōle”

ō < on: “sōna , sōra”

ū < in: “yalūz”

Büzülme ve Derilme

Kelime içinde iki ünlü arasında bulunan bir ünsüzün bu ünlülerin açıklığının etkisiyle, tek uzun bir ünlü haline gelmesidir. (Tuna, 1986: 44) Bazı örneklerde ikiz ünlü görülür. Bölge ağzında iki ünlü arasında bulunan “ğ, v, y, h” seslerinin büzülmeye uğradığı örnekler bulunmaktadır.

V/VV /VV̄/VV̄ < VğV

“ā, dē̄rmen, āz, ē̄tim, āc, ē̄r, dē̄l, siā̄-, bār-, gurbaā̄, dǖ̄n , kād, bayā, doan, yō̄rdu”

VV < VyV: “bū̄̄k”

VV < Vv: “daul”

Büzülme ve derilme hadisesine –Dık sıfat-fiil eki, -Ik öğrenilen geçmiş zaman eki, +(y)I belirtme hali eki ve +(y)A yönelme hali eklerinin içinde de rastlanır.

+Dİ+iyelik < DIk+ iyelik: “ded̄̄m, oturdū̄, bulundū̄, namaz ğıldı”

uū̄ + iyelik < -Ik+ iyelik: dolduruū̄z

Belirtme hali +(y)I’ dan sonra: ā, ē̄, î, ū, uu, üü: “gulā, irm̄̄ , tavū, sucuū , yemē, yüzüü”

Yönelme hali +(y)A’ dan sonra: ā, ē̄, ua: “aşşā, oynama, ğaba, buçua”

Karışma ve Geçişme

Konuşma sırasında, dizideki kelimelerden ikisinde, birinin sonundaki, ötekinin başındaki ünlülerin birbirine geçmesi sonucunda bir uzun ünlü ortaya çıkar. (Tuna, 1986: 43)

“nō̄̄ldu, şē̄dip, nā̄̄sın, būr̄̄da”

Kısa Ünlüler

Belen ağzında normalden daha kısa bir sürede boğumlanan ı, e ünlüleri vurgusuz orta hece durumunda olduklarında veya ekleşme ve birleşmelerde kısa söylenirler.

“nē ̇lucu, nē ̇dar, vāridı, ali ėfendi”

Geniz Ünlüleri

Türkçede dilin arka tarafının yumuşak damağa teması ile genizden söylenen bir ṅ sesi vardır. Yazı dilimizde kaybolduğu halde, hemen hemen bütün Türkiye Türkçesi ağızlarında yaşayan bu ses hece kaynaşması ve ünsüz düşmesi gibi durumlarda kaybolurken fonksiyonlarını yanlarındaki ünlülere yükleterek bunlara genzellik özelliği kazandırır. Bu nitelikteki ünlülere geniz ünlüleri adı verilir. (Gülensoy, 1988: 28-29)

“baā̇, saȧ”

Ünlü Uyumları

Türkçede diğer dünya dillerinin çoğunda olmayan ünlü uyumu kuralı vardır. Bu kural doğrultusunda ünlüler, kelime içinde, nitelikleri bakımından, kendilerine benzeyen ünlüleri takip ederler. (Coşkun, 2008: 45)

Belen ağızındaki ünlü uyumları, damak uyumu ve dudak uyumu olarak ele alınmıştır.

Damak Uyumu

Türk dilinde genel bir kural olarak görülen damak uyumu, Belen ağızında da yerleşmiş bir durumdur. Bu kural, bölge ağızında yazı diline göre daha ileri bir durumdur. Arapça, Farsça veya batı dillerinden alıntı kelimeler, “incelme”, “kalınlaşma” şeklindeki ünlü benzeşmeleri sonucu uyuma girmiştir.

“fılan, Һanğı , alma, birez, barabar, yoҺkan”

Dudak Uyumu

Dudak uyumu, yazı diliyle büyük ölçüde paraleldir. Yazı dilinde bu uyuma aykırı olan ekler Belen ağızında da uyumsuzdur. (-iyor gibi). Ancak bölge ağızında, yazı dilinde a, e gibi düz – geniş ünlülerden sonra bulunan, u – ü dar yuvarlak ünlüler, ı, i şeklinde gelebilmektedir.

“yāmır, Һamır , Һavırıl-, Һamır”

Ünlü Türemesi

Türkçe kelimelerin başında “r” “l” ünsüzleri bulunmadığından dolayı, Türkiye Türkçesi ağızlarının büyük bir kısmında bu seslerle başlayan alıntı kelimelerin başında düz-dar bir ünlü türeyebilmektedir. Belen ağızında bu eğilime az rastlanmaktadır. Kelime başında “r” ünsüzünün yanında “l” ünlüsünün türediği bir örnek bulunmaktadır.

“ırahmatl̇ṅ”

Ünlü Düşmesi

Belen ağızında, kelime tabanlarında ve ekleşmelerde vurgusuz hecede bulunan dar ünlülerle sondaki dar ünlülerin düştüğü örneklere rastlanmıştır.

“nerde, anterler, yör, orda”

Ünlü Değişmeleri

Yöre ağızında, bir takım ünlüler etraflarındaki diğer ünlü ve ünsüz seslerin etkisiyle çeşitli değişmelere uğramışlardır.

Turkish Studies

Kalın Ünlülerin İncelmesi

a > e değişimi: Bu değişim daha çok alıntı kelimelerde görülür. Türkçe kelimelerde ünlüler arasında ilerleyici benzetme sonucu ortaya çıkmıştır.

“diyenetinki, peket, heyri, tene”

a > i değişimi: İkiz ünlü bulunduran Arapça alıntı kelimenin ikinci ünlüsünde rastlanmıştır.
“maış”

ı > i değişimi: Örnekleri azdır.

“pinâr, “yârin”

u > ü değişimi: “söhür”

Kalın ünlülerin yarı incelmış şekillerde de şu kullanımları bulunmaktadır.

a > á: “ásgeriye”

ı > í: “yānı , atík”

o > ó: “gór- , gótür”

İnce Ünlülerin Kalınlaşması

Genellikle diş ve diş eti bölgesinde boğumlanan ünsüzlerin yanında ince ünlülerin kalınlaşmasına rastlanmıştır.

e > a değişimi: “barabar, baton, asbab, belanlı”

i > ı değişimi: “hangı, hizmet, filan, gırmıt”

i > a değişimi: “halaf, ihtayar”

İnce ünlülerin yarı kalınlaşmış örnekleri; e > á, ö > ó, ü > ú şekillerinde bulunmaktadır.

e > á: “dávam”

ö > ó: “gór-, gótür”

ü > ú: “górúşgün, güçlük “

Geniş Ünlülerin Daralması

Kelime içindeki dudak ve diş ünsüzleri yanlarındaki geniş ünlülerin darlaşmalarına sebep olmuştur.

a > ı değişimi: “sınat, rakım”

e > i değişimi: “cidid, yimek, yimē, gice , dilik, yimesek”

o > u değişimi: “horuz, maydanus”

Bölge ağzındaki yarı daralmalar a > á, ö > ó ve e > é şeklinde üç şekilde görülür. Bunların içinde en dikkat çekici değişim e > é değişimidir. Metinlerde, aynı konuşmacıların aynı kelimeleri hem “e” hem “i” hem de “é” ile telaffuz ettikleri görülmüştür. Bu üç ses içinde genel eğilim, “e” ile “i” arasında bir ses olan “é” (kapalı e) sesi yönündedir. Aynı şekilde;

“e” (kapalı e) sesine olan eğilim “i> e” değişmesi şeklinde de yaygın olarak görülmektedir:

“endir-, eyi, get-, yeyecek , heç, nenni”

a > ȧ değişimi: Kelime içinde genellikle eklemelerin ve “y” sesinin etkisiyle görülür.

“gaynatmaya, şuraya , tahtaynan, ali babaya”

ö > ȯ değişimi: tüm ölüyor

e > ė: “de-, korē, yemē, hep, gece, erken, verme-, gel-, seçici, erişgin, en̄, ézmeye, den̄şicin̄”

Dar Ünlülerin Genişlemesi

Belen ağızında, kelime içindeki “y, n, r, l, z, h, g, ç, ş” ünsüzlerinin yanında bulunan dar ünlüler kimi zaman genişlemektedir.

i > e değişmesi: “eyi, heç, get, neçe, gey-, nene”

u > o değişmesi: “yoħarda, şo, şora, şorda”

ü > ö değişmesi: “gözel, yörü, böyüdük, yör”

Yarı genişleme şekli olarak **u > ȯ** değişmesi bulunur: “böyür, yoħarı”

Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Kelime içinde bulunan “v, b, ç, t, z” ünsüzlerinin etrafındaki düz ünlüleri etkileyerek yuvarlaklaşmalarına sebep oldukları görülür.

i > ü değişmesi: “çüt sür-, düzüm”

Yarı yuvarlaklaşmalar şu şekildedir:

e > ė: “dėvrinde”

ü > ö: “gözel”

Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Kelime içinde bulunan “m, v, f, b, z ” ünsüzlerinin kimi zaman yanlarındaki ünsüzleri düzleştirdikleri görülür.

ö > e değişmesi: “çezdirmedi, beyle”

u > ı değişmesi: “çamır, ħamır, kavırılmış, yāmır”

Yarı düzleşme **o > ȧ** değişmesi şeklindedir: “bȧāz”

2. Ünsüzler

Ünsüz Türleri

Belen ağızında, Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunan 21 ünsüz yanında bu ünsüzlerin bazı değişikliklere uğramış şekilleri bulunmaktadır:

ñ: “Damak n’si”dir. Türkiye Türkçesi ağızlarında sıkça rastlanan bu ses Belen ağzında da yaygındır. Kelime köklerinde de eklerde de bulunur. “binbaşı, bunu, koñ, doñuzluñ”

ħ: Sızıcı h sesidir. Belen ağzında çok yaygındır. “çarħı, yoħ, soħarlardı, atardıħ”

ğ: Arka damak g’si olan bu sesin yaygın olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. “ğoruk, ğuruş, ğadar, ğüççük”

ķ: Arka damak k’sidir. “ħalkı, başlık, ķatarız, baķras”

g: Orta damak g’sidir. “güçlük, götüreK”

ķ: “ķ” sesi ile “ħ” sesi arasında bir sestir. “rakııı, tavuk, ķuşak, takallar”

9: Sızıcı h’nin ön damaksıl karşılığıdır. “ğalmayı9, ti9sindiler mi, āşlı9, a9a”

ħ: Nefesli h sesidir. “ħeyri, ħatayın”

v̇: Çift dudak v’sidir. Örnekleri azdır. “dāvam ettiler, tavuk”

b: “b” sesi ile “v” sesi arasında bir sestir. “babama”

l̇: Kalın ünlü ile hece kurmuş olan ön damak l’sidir. “hal”

>: Orta damak k’sidir. Şu örnekte görülmüştür. “ōla>”

K: “k” sesi ile “g” sesi arasında bir sestir. “Koñ, ekmeK”

P: “p” sesi ile “b” sesi arasında bir sestir. “araP kebabı”

T: “t” ile “d” arası sestir. “ğaynaTırlardı, getTim”

S: “s” ile “z” arası bir sestir. “keseriS”

y: Belirsiz, düşmek üzere olan “y” sesidir. “şē yapardık, ne yapıcam”

ğ: Belirsiz, kaybolmak üzere olan bir “ğ” sesidir. “ğara ğızi, oluğum”

d: Belirsiz kaybolmak üzere olan bir “d” sesidir. “yeddj”

l̇: Belirsiz kaybolmak üzere olan bir “l” sesidir. “gelđin”

r: Belirsiz kaybolmak üzere olan bir “r” sesidir. “yapařlar, çekerler”

g: Belirsiz kaybolmak üzere olan bir “g” sesidir. “güneş ğününde”

v̇: Kaybolmak üzere olan belirsiz bir “v” sesidir. “gövnünü”

ħ: Kaybolmak üzere olan belirsiz bir “ħ” sesidir. “meħmet”

ṅ: Kaybolmak üzere olan belirsiz bir “n” sesidir. bunlar

	Dudak		Diş		Damak			Kaybolmak üzere olanlar
	Diş-dudak	Çift-dudak	Diş-dişeti	Diş-dam	Ön damak	Orta damak	Arka damak	
Ötümsüz patlayıcı		p	t	Ç	k	>	ķ	
Yarı-ötümlü patlayıcı		P	T		K			
Ötümlü patlayıcı	b̲	b	d	c	g	g̲	ġ	d, g
Akıcı-geniz ötümlü		m	n	ñ				n̲
Ötümsüz sızıcı	f		s	ş	h, 9	k̲	h̲	h̲
Yarı ötümlü, sızıcı			S					
Ötümlü sızıcı	v	v̇	z	j			ğ	v, ğ
Akıcı sızıcı ötümlü			l, l̇, r, y					l̲, r̲, y̲

Belen ağızında ünsüzler çizelgesi

3. Ünsüz Değişmeleri

Ötümlüleşme

Oğuz grubu ağızlarındaki en karakteristik fonetik eğilimlerden biri, ötümsüz ünsüzlerin ötümlüleşmesidir. Oğuz lehçe ve ağızlarına göre, bu ötümlüleşme dereceleri ve yoğunluğu farklılık gösterebilmektedir. (Gülsevin, 2002: 36)

Belen ağızında da ötümlüleşme yaygın bir eğilim olarak görülmektedir.

Kelime Başında Ötümlüleşme

k > g

Çok yaygın olan ötümlüleşmelerdendir. Türkiye Türkçesi yazı dilinde “k-“ ile kullanılan ince ünlü bazı kelimelere de Belen ağızında “g-“li şekilleri ile rastlanmıştır.

“gendi, geçi, gişi, güççük”

k, ķ > g, ğ değişmesi, Belen ağızında kelime başında çok yaygın bir eğilim olarak tespit edilmiştir.³

³ k > g değişmesi Türkiye Türkçesi ağızları için oldukça yaygın bir hadisedir. Bu değişmeyi Ahmet Caferoğlu, “Anadolu Ağızları Konson Değişmeleri” adlı yazısında: “k- > g-“değişmesi oldukça düzenli bir gelişme geçirerek bazı bölgeler için kesin bir şekil almıştır. O kadar ki, bu değişme üzerine Anadolu ağızlarının bir “dil coğrafyası haritası” bile çizilebilir.” şeklinde açıkladıktan sonra, k > g değişmesinin Türkiye Türkçesi ağızlarındaki durumunu belirtmiştir. (Caferoğlu, 1988: 9-11).

“gey-, gaç -, gaçah, gonus-, goĥu, gırık”

t > d

Kelime başında t > d değişimi de Belen ağızında oldukça yaygındır. Alıntı kelimelerde de rastlandığı örnekler vardır.

“dıĥılmıŝ, dād, depelemek”

p > b

Türkiye Türkçesi yazı dilinde “p” ile standartlaşan Türkçe kelimeler bölge ağızında “b” sesi ile muhafaza edilmiştir. Bazı alıntı kelimelerin başında bulunan “p” ler de ötümlüleşmiştir.

“bekmez, bişe bişe, bişiririk, bazaar”

Yazı dilinde “p” sesi ile kullanılan “pınar” kelimesi aynı konuşmacının ağızında hem “p” ile hem de yarı ötümlü şekilde “P” tespit edilmiştir.

“orda piñar var, bizim köyde Piñarın başı”

İç seste ötümlüleşme

Kelime içinde, Eski Türkçeden gelen ve yazı dilinde ötümlüleşmiş olan şekiller devam etmektedir. Bugün yazı dilinde ötümsüz olarak bulunan bazı alıntı kelimelerde de ötümlüleşme olmuştur. Ayrıca kelime içindeki ötümlüleşmelerin bir kısmı da ekleşmeler sonucu ortaya çıkmıştır. Bir kısım örneklerde, yarı ötümlüleşmiş şekiller bulunmaktadır.

k > g “erişgin, ayakKabıyı, esgi, asger”

t > d “asdim, añladıcım, unuTmāk, añlaTsam”

Kelime sonunda ötümlüleşme

Kelime sonunda t > d, ç > c değişimi yanında “K”, “S” ve “T” gibi yarı ötümlüleşmiş şekiller bulunmaktadır.

“dörd, dād, gēdiyoK, çoK, āc, dovrasıS”

Ötümsüzleşme

Belen ağızında genel eğilim ötümlüleşme olmakla beraber, bazı kelimelerin ötümsüz şekillerine de rastlanmıştır. Türkiye Türkçesi yazı diline göre ötümsüzleşen birkaç kelime vardır.

b > p: “pıçak”

c > ç: “çeket, davulçu”

Sızıcılışma

Oğuz grubu lehçe ve ağızlarında genel bir eğilim olan sızıcılışmaya Belen ağızında da, yaygın olarak rastlanır.

k > ĥ:

En sık rastlanan sızılışma hadisesidir. Bu eğilim alıntı kelimelerin başındaki nefesli “h” sesini de etkilemiş ve “ĥ” sesine dönüştürmüştür. Kelime başında k > ĥ değişmesine ĥumarcı örneğinde rastlanmıştır. Kelime başında görülen diğer “ĥ” sesleri h > ĥ şeklinde ortaya çıkmıştır.

“ĥızmet erisi, ĥırĥa, ĥamır, ĥoca”

Türkçe kelimelerde k > ĥ değişimi kelime içi ve kelime sonunda yaygın olarak görülür.

Turkish Studies

“arḥadaş, gırıḥan, arḥa, ḡoḥu, artıḥ, ḡıra çıḥıḥdılar”

b (> v> ø)> y: “suy”

ḡ > ḡ̇ > ḡ̈

Kelime ortasında genellikle ulama sırasında iki ünlü arasında görülen bir değişmedir. Sızıcı g sesi “ḡ” belirsiz ve düşmek üzere bir durumda bulunur.

“combalaḡ atmak, ḡara ḡızı, souḡ oluūn”

ç > ş

Hece ve kelime sonunda görülmüştür.

“ḡaştıḥ, ḡaş, ḡeştı, üş”

Yer Tutma

Kelime içinde ve kelime başında “r, l, n, s, v” ünsüzlerinde rastlanmıştır.

“löbet, nabal, ḡüleş, herkeş”

Ünsüz Türemesi

Alıntı kelimelerde kelime sonunda bir “k” türemesi ile “ayın”(ع) sesinin yerine bir “h” türemesine rastlanmıştır.

“rahmetlik, sehet”

İkizleşme

Ünsüz türemesinin özel bir şekli olan ikizleşme hadisesi şu kelimelerde tespit edilmiştir.

“saḡḡal, yeddi”

Ünsüz Düşmesi

Yaygın değildir. Türkçe ve alıntı kelimelerde “r, l, y, d, h” seslerinin düştüğü örnekler vardır.

“ḡünüz, ḡaḡ, herşe, arçlık”

Tekleşme

Alıntı kelimelerde görülen yan yana iki ünsüzden birinin veya boğumlanma noktaları birbirine yakın olan iki ünsüzden birinin tekleştiği birkaç kelime tespit edilmiştir.

“tulis, çif, çüt sürme, abdes”

Göçüşme

Kelime içinde yan yana veya birbirinden uzak bulunan iki sesin karşılıklı olarak yer değiştirmesi olan göçüşme hadisesinin örnekleri azdır.

“eşki, kavran”

Ünsüz Benzeşmesi

Kelime içinde ve ekleşmelerde yan yana bulunan ünsüzlerden birinin, kendine yakın boğumlanma özelliği taşıyan öteki ünsüz tarafından benzetilmesidir. Belen ağzında ünsüz

benzeşmesi hadisesine +lAr, +lAn- , +llk eklerini almış kelimelerle “ile” edatının ekleşmiş olduğu kelimelerde rastlanır.

İlerleyici Benzeşme

Sonda “n” sesini bulunduran kelimelere gelen şu eklerde kimi zaman ilerleyici benzeşme hadisesi olmuştur.

Çokluk eki +lAr

nl> nn: “bunnar, insannar, çayannar, kervannar”

İsimden fiil yapma eki +lan-

nl> nn: “dinnen-”

İsimden isim yapma eki +llk

nl>nn: “eitmennik”

“ile” edatının ekleşmesi sonucu

nl>nn: “dürbünnen, hınnan, hayvannan, onnan”

Gerileyici Benzeşme

Sonunda “r” sesini bulunduran kelimelere gelen +lAr çokluk ekinde bazen gerileyici benzeşme meydana gelmiştir.

rl> ll: “atallar, sayallar, gurudullar, içeller”

Gerileyici benzeşmeye bir örnekte ls> ss şeklinde rastlanmıştır.

“össun”

Karşılıklı Benzeşme

“yanık”

BULGULAR VE SONUÇ

Belen ağzının ses özelliklerini tespit etmeye yönelik olan bu çalışmada şu bulgulara ulaşılmıştır:

1. Türkiye Türkçesi yazı dilindeki sekiz temel ünlü yanında, bu ünlülerin söyleniş bakımından bazı değişikliklere uğramış şekilleri de kullanılmıştır:

Yarı incelmış olan ünlüler olarak á, í, ó, ú; yarı daralmış ünlüler olarak a, e, o, ö ünlüleri; yarı yuvarlaklaşmış ünlüler olarak ȧ, ė, i̇ ünlüleri bulunmaktadır.

2. Yarı dar e (kapalı e) sesinin kullanımı yaygındır. Türkçe kelimelerde e> é, i>e değişimi yanında, alıntı kelimelerde de i> é değişimi görülür. é sesinin Türkçe kelimelerde kullanımı da karışık bir durum arz eder. Şöyle ki, aynı konuşmacının ağzında, aynı kelimenin hem “i” li hem “e” li hem de “é” li şekillerine (yimesek, yemē, yemek) rastlanmıştır. Genel olarak bölge ağzı değerlendirildiğinde “é” sesinin kullanımı yaygın bir temayül halindedir.

3. Türkçe kelimelerin ilk hecelerinde asli ünlü uzunluklarıyla ilgili uzun ünlüler vardır:

“ȧş, vȧr, dā̇m, ā̇nla-”

Erime, büzülme, geçişme ve karışma gibi ses olayları sonucunda ortaya çıkmış olan ikincil uzun ünlüler ve ikincil ikiz ünlüler yaygındır.

“āc, ēr, düūn, āz, noldu, soan”

4. Damak uyumu, yazı dilinden daha ilerdedir.

“alma, barabar, ardaş, karvan, birez, tene”

5. Dudak uyumu yazı diliyle paraleldir. Az sayıda örnekte “a” dan sonra “ı” sesi gelmiştir. Yazı dilinde “u” ile görülen bu şekiller farklıdır.

“yāmır, çamır, kavırıl-”

6. Belen azında Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunan 21 ünsüzle beraber bu ünsüzlerin çeşitli değişikliklere uğramış şekilleri de bulunmaktadır.

7. Ünsüz türleri içinde “damak n’si” “n” sesi eskicil bir şekil olarak dikkati çeker. Hem kelime kök ve tabanlarında hem de ekleşmelerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu durum esasen “n” sesi bulundurmeyen kelimeleri de örnekleme yoluyla etkilemiş bir eğilim olarak görülür. (şunñarı)

“tañrı, deniz, önü, köyün”

8. Oğuz grubu lehçe ve aızları için en karakteristik ses olaylarından biri olan ötümlüleşme Belen azında da oldukça yaygındır. k,  > g, ğ ; t > d ve p > b değişimleri görüldüğü gibi, t > T; p > P; k > K şeklinde yarı ötümlüleşme örneklerine de rastlanmıştır.

Yazı dilinde hem kalın hem ince ünlü kelimelerde bulunan “k” li şekiller ötümlüleşmiştir. Aynı ötümlüleşmeye yazı dilinde “t” ve “p” li olan kelimelerde de rastlanmıştır.

k,  > g, ğ

“gendi, ğız, ğişi, ğou, ğuççük, ğadın”

t > d

“dāş, duz, depelerler”

p > b

“bekmez, bişiririk, bişe bişe”

9. Oğuz grubu lehçe ve aızları için sızıcılaşma da genel bir fonetik eğilimdir. Belen azında sızıcılaşmanın en yaygın şekli kelime içi ve kelime sonunda çok rastlanan  >  değişimidir.

“ara, ğırlı, yuma, sucu, ıar, yoarı”

10. Ekleşme sırasında ünsüz benzeşmeleri ortaya çıkar. İlerleyici benzeşmenin örnekleri daha çoktur. “n” ile biten bir kelimeye “l” sesi ile başlayan bir ek geldiğinde, ünsüz benzeşmesine uğrar.

nl > ll

“çayannar, eitmenlik, zamannar, insannar”

Gerileyici benzeşme örnekleri daha azdır. “r” ile biten kelimelere “l” sesi ile başlayan ek geldiğinde, bazı kelimelerde ortaya çıkmıştır.

rl > ll: “atallar, takallar”

Turkish Studies

Is > ss: “össun”

Bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, Belen ağzının ses özellikleri bakımından Türkiye Türkçesi ağızları içindeki yeri ile ilgili şunlar söylenebilir:

Türkiye Türkçesi ağız bölgelerinin meydana gelmesinde çeşitli Oğuz boylarının farklı derecelerde etkileri olmuştur. Türkiye Türkçesi ağızlarının oluşumunda rol oynayan başlıca boylar Kayı, Kınık, Avşar, Salur, Çepni, Bayındır, Bayat, Alayuntlu ve Eymir boylarıdır. (Korkmaz, 1971: 25)

Zeynep Korkmaz “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu” adlı yazısında Türkiye Türkçesi ağızlarına Avşarlardan geçmiş olan önemli özellikleri sıralamıştır. (Korkmaz, 1971: 28-29).

Türkiye Türkçesi ağızlarına Avşarlardan geçen özellikler (Z. Korkmaz’dan)	Belen Ağzı
k- , k̄ > g-, ğ-	k- , k̄ > g-, ğ- [Y] 'gey-' 'ğadın'
r>l 'belbel'	r>l 'güleş' [S]
Kökte i- 'yi-'	i- , [S] 'yi-'
k̄ / > ħ / 'yoħ'	k̄ / > ħ / 'yoħ' [Y]
VnV̄ > V̄; VgV̄ > V̄; VyV̄ > V̄; VġV̄ > V̄ (Hece kaynaşması, erime) 'girİ̇; 'koşē'	VġV̄>V̄; VyV̄>V̄; Vv>V̄ (Erime, büzülme) [Y] 'gabā' 'āz', irmİ̇
eyle; beyle Yuvarlak ünlülerde düzleşme: (y'nin erimesi ve hece kaynaşması sonucu) -iyor > -iy/ -iy ~-İ̇ 'geliyim'; 'bilmİ̇m'	beyle, şeile [S] -yor> -iyō(r)~ -iyı / iyı [Y] 'biliyoşun' 'biliyim', 'diyi ki'

[Y]: Yaygın

[S]: Sporadik

Bu özelliklerin Belen ağzıyla karşılaştırılması sonucunda ortaya çıkan bu tabloya göre Belen ağzına ait bir takım ses özelliklerinin Avşar ağzıyla paralellik içinde olduğu dikkati çeker. Ancak, Türkiye Türkçesi ağızlarıyla Oğuz boylarının ağız özellikleri arasındaki ilgiyi belirleyebilmek, ağızların etnik yapılarıyla ilgili kesin kararlar verebilmek son derece güçtür. Bugün Anadolu'daki ağızların Oğuzcaya dayalı ağızlar olduğunu ifade eden Gürer Gülsevin “Anadolu Ağızlarında Etnik (Boysal) Özellikler ve Çepni Ağızları Üzerine” adlı çalışmasında; Türkiye Türkçesi ağızları arasındaki farklılıkların bir bölümünü doğal gelişim içindeki gelişmelere ve çevresi ile etkileşime bağlamakla birlikte tarihi ve boysal ayrılıklara dayanan farklılıkların da bulunabileceğini belirtmektedir. (Gülsevin, 2010: 93-106). Türkiye Türkçesi ağızlarındaki yaygın eğilimler ve karakteristik değişmelerin tam olarak tespit edilebilmesi ve Oğuz boylarının hepsinin kendilerine has ağız özelliklerinin belirlenebilmesi için ayrıntılı araştırma ve incelemelere olan ihtiyaç devam etmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

KAYNAKÇA

- CAFEROĞLU :Ahmet CAFEROĞLU (1988), “Anadolu Ağızları Konson Değişmeleri”, **TDAY Belleten 1963**, Ankara, s. 9-11.
- COŞKUN :Volkan COŞKUN (2008), **Türkçenin Ses Bilgisi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- ÇALIŞKAN :Adnan ÇALIŞKAN (1995), **Belen Belgeseli**, Şahin Matbaası, İskenderun, s. 29-30
- DARKOT :Besim DARKOT (1993), “Belen” **İslam Ansiklopedisi**, C II. , Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 474
- DOERFER :Gerhard DOERFER (1971), **Khalaj Materials**, İndiana University, Bloomington.
- ERCİLASUN :Ahmet B. ERCİLASUN (1999), “Türk Dil Kurumu Ağız Araştırmaları Transkripsiyon Sistemi”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, TDK Yayınları, Ankara, s. 43-48
- GÜLENSOY (1988) :Tuncer GÜLENSOY (1988), **Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme, Metinler, Sözlük)**, TDK Yayınları, Ankara.
- GÜLENSOY(1995) :Tuncer GÜLENSOY (1995), **Türkçe Yer Adları Klavuzu**, TDK Yayınları, Ankara.
- GÜLSEVİN (2002) :Gürer GÜLSEVİN (2002), **Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri Metinler-Sözlük)**, TDK Yayınları, Ankara..
- GÜLSEVİN (2010) :Gürer GÜLSEVİN (2010), “Anadolu Ağızlarında Etnik (Boysal) Özellikler ve Çepni Ağızları Üzerine”, **Yaşayan ve Tarihi Türkiye Türkçesi Ağızları Makaleler I**, Özel Kitaplar, İstanbul, s. 93-106.
- HANSER :Oskar HANSER (1977), **Türkmen Manuel Descriptive Grammar of Contemporary Literary Turkmen Texts Glossary**, Wien.
- KİRİŞÇİOĞLU :M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU (1999), **Saha (Yakut) Türkçesi Grameri**, TDK Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ(1953) :Zeynep KORKMAZ (1953), “Batı Anadolu Ağızlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1953**, TDK Yayınları, Ankara, s. 197-203.
- KORKMAZ(1971) :Zeynep KORKMAZ (1971), “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu” **TDAY Belleten 1971**, Ankara.
- SİS :Nesrin SİS (2010), **Hatay Belen Ağızı, (İnceleme-Metin-Sözlük)** Serhat Matbaacılık, Malatya, X+166 s.
- TDK :Türk Dil Kurumu (1993), **Derleme Sözlüğü II**, TDK Yayınları, Ankara.
- TEKİN :Talat TEKİN (1995), **Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler**, Simurg Yayıncılık, Ankara.
- TUNA (1960) :O. Nedim TUNA (1960), “Köktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, TDK Yayınları, Ankara, 1988, s. 213-282
- TUNA (1986) : O. Nedim TUNA (1986), **Türk Dilbilgisi**, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Ders Notları, Malatya, 1986,

Turkish Studies

EKLER**Ek 1****TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ**

A:	a, e
á:	a-e arası ünlü
a:	a-ı arası ünlü
ã:	a-o arası ünlü
b̥:	b-v arası ünsüz
è:	e-i arası ünlü
ė:	e-ö arası ünlü
g:	orta damak g'si
ḡ:	arka damak g'si
ḥ:	sızıcı h
h:	nefesli h
9:	sızıcı h'nin ön damaksıl karşılığı
I:	ı, i, u, ü
í:	ı-i arası ünsüz
î:	ı-u arası ünlü
ķ:	arka damak k'sı
K:	k-g arası ünsüz
k̥:	k-ḥ arası ünsüz
>:	orta damak k'si
ḷ :	ön damak l'si (kalın ünlülü hecede)
ñ:	damak n'si
Ø:	eksiz hali belirtir.
O:	o,ö
Ó:	o-ö arası ünlü
ô:	o-u arası ünlü
ö:	ö-ü arası ünlü
P:	p-b arası ünsüz
S:	s-z arası ünsüz
T:	t-d arası ünsüz

U:	u,ü
ú:	u-ü arası ünlü
v:	çift dudak v'si
ː	diftong
˘	ünlüler üzerinde damaksızlık işareti
-:	fiille bağlanmayı gösterir
˙	ünlüler üzerinde kısalık işareti
-:	ünlüler üzerinde uzunluk işareti
˙	ünsüzler altında belirsizlik (düşmek üzere oluş) işareti
˘	süreksiz ünsüzler altında yarı sızıcılık işareti
+	isimle bağlanmayı gösterir.
>	ok yönünde gelişmeyi gösterir.

Ek 2

Konuşan : Ahmet Doğan – 65 yaş

Derleme yeri : Ötençay Köyü

Konu : Eskiden Belende geçmiş olan olaylar – Sohbet

ESKİDEN BELENDE GEÇMİŞ OLAN OLAYLAR

şimdi bu efsâne dediñ ya, bi tüccar geliyi buruya. şimdi tüccarda da eyi yüklü bir para vârmış. şimdi bunnar kâd oynamâ oturuyalar, buranıñ yerlisiyenen. o tüccar şimdi bunuñ elini gösterê gösterê elini görüyle biliyiñ mi. o rakımı söyleyê söyleyê tüccarı heç beş guruş gene ğalmıyı. herkes ğaçıyı dâlara baĥçalara orda vakıt geçene ğadar, epey zamana ğadar gelemiyi buruya. beyle oldu diyiler yâni. burda tüccarlar olurdu, büyük tüccarlar, beyle onnar, ĥumarçılar ğaçırmazdı bunnarı.

herkes köyüne göre ğonuşuk ğonuşuk. buranıñ gendine göre ğonuşuñ vâ. birbirine benzemez yâni bu ğonuşuk. bizim yusufa sordular, bizim ekinner suyu alık mı? o dedi ki, arĥadaş yâ ğediñ, baĥıñ çarĥıza. suyu alık mı almayık mı? yâ yusuf â dedi, burdan dâniyim dâniyim, benim çarĥı çıĥaramıyım. beleniñ ĥalkı ayakKabi alsa arĥaya basar, büker. nerelisiñ sen? ben belanlıyım der. ille bu ayakKabıyı topuñ içine bükecek. şimdi baĥras köyünde bir suy vâ. suyda şelâle aĥar. etrâfi böyle ğayalıĥ. orda bizim köyün adamı, bir şeyini ğor, yatarmış. çeketleri burdan yırtılıyor. Tortum yaylasında beyler otururdu. o zaman vâsıta yoĥ. asfalta bizim köyüñ adamı ğelir, afedersiñ ĥayvannan adamı alır, Tortum yaylasına getirir. onnarıñ orda birisi düñ yapmış. baĥras köyünüñ tanıdıklarını da dâvet etmiş. sora masada oturuyalar. öluna diyo ki bey, ölum diyor, şorda baĥraslılar vâ. ğet çâr da yemê gelsinner. olan diyo, baba, ne bilicim ĥangisi baĥraslı olduñu. baã baĥ ölum diyi. ĥanginiñ çeketi yamalıklıysa o baĥraslı. ne bildiñ baba diyo. ölum bunnar çalışmaz. õlene ğadar işlerini yaparlar. õlenden sora diyo suyları vâ, ğelir başında bunnar böyle uyurlar. ondan diyo, dirsekleri yırtılır bunnarıñ diyo. esgi âdetler dâvam eder. ramazanda herkeş bi yere iftara

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

gèder. söhür zamanı goñşu uyanamazsa çarırısñ. bişirdiñ yemeklerden sen gendiye götürüñ o saā getirir. köyde davulçu yoħ.

bizim orda şindi bi düün oldu. adamıñ bi kümes tavū vār. düüne gelenler oturdu masaya, dedi ben tavuk isdiyim en geç ğalannar. adamıñ tavū bitmiş. arħadaşın biri gidiyi baħıyı kümesde bi tek ħoruz ğalmış. musa emmi diyolar. tavuħ getir. ğalmadı ölüm diyor. ben diyor. gördüm diyor. gètTim, baħdım kümesde bir ħoruz var. ulan ölüm diyor. o ħoruz dēl. ulan musa emmi işte ħoruz vār köşede. ölüm diyo, o sehet sehet diyo. onnan öküzleri yemliyom. diyo. bütün düünü terkeTseñiz, onu size kesdirmem diyo. köy ħoruzları saat üç oldu mu öter. o zaman sen ħayvanıñı, öküzüñü neyse yemlersiñ.

o zaman çerçilik vār. meyvañı toplarsıñ. afedersıñ eviñde eşek mi vār, ğatır mı vār, yüklediñ. köylere götürüñ, buğdaynan deñişiñ. adamıñ birisi ğeliyi. adamıñ birisi soruyu. nere ğelđiñ diyor. ğaraburun diyor. yüküñ ney ölüm diyi. ğara erik. nerelisiñ, ğarnığaralıyım. adıñ ney. ğara memmet. ulan bu ğadar ğara mı olur diyi. ğaral gèt bre demiş. bişey de almamış.

burda ħanğı baħkala gètseñ fiyat aynı. ben iki buçua satıysam, sen üçe satamañ onu. ben ona satıysam sen ona satacaħsıñ. dökerler amma satmazlar. buranıñ şindi eñ mēsuru üzüm bekmezi, ceviz sucuħ. bekmez önce duru olur suy ħalinde. bişey bişey ğoyulaşır. ağıt ğoyulaştı mı der. ğoyulaşTıħdan sōra, sucuu batır, yoħsa yapışmaz. şindi bekmezi tam olgunlaşTı mı cevizi ipe düzeller. Tumaç derler, şu ğadar. onu böyle kaħke düzümü gibi yapar, batırır, asılır. birez dinnenir. tekrar batırır asar. şindi burda dērler ki mesele, üç mü batırđıñ, beş mi batırđıñ bekmeze. yāni üç batırmışsa şiresi birez noħsandır. ceviziñ üstü yufKa olur. beş batırmışsa ēyidir. bi de buranıñ eti temiz. burda bayat et bulamañ. buranıñ ħayvannarı şindi. bu ğasaplarıñ hep aħırları vār. gendiler beslerler. otnan çalıynan beslenmiş hayvanlar. etin içinde ciyindirik olmaz.

şindi zeytin saħibi adam, zeytinlĠni yeddi sefer sürermiş. yeddi demi sürermiş. adam demiş ölüm, zeytinlĠ sür. yeddi demi süreceksin. adam bi yere mi gètmiş, nasıl olmuşsa, zeytin olgunlaşmāya başlamış. demiş ölüm, zeytinlĠ sürdüñmü? ħe yedi demi. neyse zeytin olgunlaşmış. bi Tane ğopartmış, sıħmış. üç damla düşmüş. demiş ölüm sen baħa yalan söyledıñ. niye baba demiş. üç sefer sürüksüñ demiş. yeddi sürseñdi demiş, dāneden yedi damla düşerdi. nōldu demiş, bizim her dānede, dört dāne ğaybımız var. yāni böyle çiftçiler yetişmiş. böyle çiftçiler duymuşuħ.

bunnar bilmedikleri adamı muħammet diye çarırılar. şindi adamıñ tütünü bitiyō. baħçada çüt sürüyōlar çataħ dedim yerde. ulan muħammet diyi, tababakañda ne vār? tütün vār diyō. şu sarılık içiyōm içiyōm kesmiyō beni. getir de bi ğaçah sarah. peket vār diyō. siere peketi. ulan şu ğaçah içe içe āzım ğabardı, getir şu peketten yaħah bi tene. yāni ille bi siere yaħacaħ adamdan. ister tütün olsun, ister sarılık siere olsun.

şurda ğıcı denen köyüñ orda bi ğaya vār. orāya körölunuñ geri derler. körölu, buruya geldĠ zaman şuruya çıħar kervannarı gözlermiş. ordan da kervannar, artıħ dürbünnen mi baħarlarmış nasılsa, ordan kervan çıħıyı. körölunu görüyü, ordan ğayada görüyü. körölu da biliyō ya, yānına bir ğazan yōurT almış. kervan ordan çıħınca, yōurdu ğayaya aşşāya dökmüş. adam geliyō. burda yolunu kesiyō. kervanbaşı diyō ki, ulan körölu diyō, seni gördüm amma ħartal belledim diyōr. afedersin, ğartal pisledi zannetTim demiş. demiş ben de seniñ beni görecēni bildim. yānına bir yōurd aldım. onu demiş dōkdüm, ğalkđım ordan şimdi ğıcılılar buruya körölunuñ geri derler. körölunuñ geri demek yāni oturdū yer, bulundū yer demek. orāñ adı şimdi körölunuñ geri ğaliyōr. neçe insanlar gelik geçik.

Turkish Studies